

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ : СОЦІАЛІСТИЧНА МОДЕРНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ

Максим СОКЛАКОВ – здобувач освітньо-наукового ступеня, кафедра етики, естетики та культурології, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, м. Київ
<https://orcid.org/0009-0002-4892-634X>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.52.1168>
maksym.soklakov@knu.ua

Цитування:

Соклаков М. Декolonізація української культури : соціалістична модерність кризь призму постколоніальної теорії. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2026. № 52. С. 391–396. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.52.1168>

Проаналізовано специфіку деколонізаційних процесів у сучасному соціогуманітарному дискурсі України. Визначено триетапну логіку культурної трансформації: ідентифікацію імперського продукту, його витіснення та конструювання «автентичних» форм. Автор обґрунтовує необхідність критичного перегляду класичних постколоніальних студій, які тривалий час ігнорували радянський контекст через інструменталізацію антиколоніальної риторики СРСР у часи Холодної війни. Висвітлено концептуальний перехід від марксистських категорій класу до пояснювальних принципів культури та ідеології. Особливу увагу приділено епістемному розриву між універсальною моделлю західного капіталізму та феноменом «колоніальної модерності», де капітал інтегрується в до сучасні ієрархії. Доведено, що для українського контексту ключовим об'єктом деколонізації є «соціалістична модерність» ХХ століття. Результати дослідження дозволяють окреслити вектори емансипації української культури від епістемного домінування російського імперіалізму через рефлексію над радянським спадком.

Ключові слова: деколонізація, постколоніальні студії, колоніалізм, радянська модерність.

Постановка проблеми. Ухвалений в 2023 році Закон України [7, ст. 2] зафіксував триваючі культурні трансформації спричинені повномасштабною війною тим, що закріпив на законодавчому рівні визначення політики російської федерації як імперської та колоніальної. Відповідно до цього визначення поточна війна осмислюється у категоріях імперіалізму та колоніалізму, а російсько-українські відносини – як відносини між метрополією та колонією. Як наслідок цього визначення, постає теоретична та практична необхідність ґрунтовного перегляду української історії та культури задля подолання наслідків колоніальних впливів та збереження культурної та академічної самостійності, державного суверенітету, тощо. Отже, в українському публічному полі набуває актуальності поняття деколонізації, що побутує як ключова культурна політика і спосіб її осмислення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Декolonізація постає як наступний етап таких процесів в українській культурі як декомунізація та дерусифікація. Наразі деколонізація активно впроваджується в різноманітних соціокультурних практиках у багатьох сферах української культури. Декolonізація має свій вияв у державному та громадському секторах, зокрема у діяльності Українського інституту національної пам'яті, або, наприклад, у діяльності такої громадської організації як «Декolonізація.Україна». Прикметно, що обидві організації розпочали свою діяльність із 2014 року і донині впроваджують стратегії дерусифікації та декомунізації публічного простору. Декolonізація втілюється у процесі переозначення міських просторів шляхом ревізії топоніміки та демонтажу монументів, що маркували імперську присутність. Аналогічним чином, цей процес відображається у сферах мовної політики та політиках пам'яті. В освітній сфері, деколонізація відобразилась у перегляді силабусів та відмові від роботи з російськомовними джерелами. Окремо варто виділити сферу сучасного мистецтва, де поняття деколонізації та/або деколоніальності залучаються як концептуальні естетичні категорії, в рамках яких кураторська та мистецька практика постає як спосіб осмислення та інструмент спротиву колоніалізму та імперіалізму. Специфіка деколонізації в сфері українського сучасного мистецтва детально розкривається у виданнях під редактурою К. Ботанової [6] та Т. Філевської [5]. Зрештою, деколонізація постає як напрям досліджень у соціогуманітарній царині і залучається на рівні риторики публічними інтелектуалами, які проголошують відмежування української культури від російських впливів. Це відображається в діяльності таких дослідників як О. Забужко, В. Агеєва, Т. Гундорова, В. Кебуладзе, В. Єрмоленко, Т. Огаркова, М. Рябчук, М. Шкандрій та ін.

Отже, деколонізація побутує як багатомірне явище, що активно трансформує сучасний український культурний простір. Логіку цієї трансформації можна попередньо узагальнити наступним чином: 1)

ідентифікація деякого культурного об'єкту як такого, що є продуктом імперської та колоніальної політики; 2) його заперечення та витіснення з культурного поля; 3) пошук нового, «автентичного» об'єкта, що має зайняти звільнене місце. Зважаючи на суттєву гетерогенність та гібридність що притаманна українській культурі, постає суттєва необхідність належного осмислення процесу деколонізації, а саме 1) критеріїв, відповідно до яких відбувається розрізнення імперського та колоніального; 2) легітимності процедур витіснення продуктів колоніальності; 3) умов, за яких конструюються нові, «автентичні» культурні форми та об'єкти.

Цими пунктами окреслюється проблема осмислення триваючих трансформацій, оскільки, попри активне практичне впровадження у соціокультурній сфері, деколонізація в українській культурі й досі залишається недостатньо осмисленим та відрефлексованим явищем на теоретичному рівні. Це зумовлено низкою причин, зокрема тим, що глобальні деколонізаційні процеси Третього світу, що закінчились у 1970-х роках, та постколоніальні студії, що теоретично осмислювали їхні наслідки, в першу чергу стосувались саме контекстів колоніалізму західних імперій. До того ж, російський імперіалізм та постсоціалістичні контексти тривалий час залишались поза увагою постколоніальних студій, оскільки Радянський Союз (а нині і рф) активно інструменталізував деколонізаційну риторику як елемент *soft power* у ході Холодної війни.

Понад те, початок повномасштабної фази російсько-української війни оприявнив факт нестачі репрезентації українських контекстів через монополію російськоцентричних наративів в західній академії. Поступово відбувається активне осмислення позиції України як такої, що була недорепрезентована і знаходилась в ситуації довготривалої «епістемічної несправедливості» [9; 2], за якої українська культура дискурсивно конструювалась як лише одна зі складових російського інтелектуального поля. Внаслідок цього постає низка критичних питань до всього напряму пост/деколоніальних досліджень, які систематично оминали увагою українські контексти, а подекуди й нині не здатні критично осмислити вплив російського імперіалізму.

Мета статті: окреслити вектори подальшої деколонізації української культури через зіставлення постколоніальних студій із сучасним контекстом, а також критичний перегляд епістемного потенціалу цієї теорії для осмислення глобальних трансформацій та формування емансипаторної політичної позиції.

Вклад основного матеріалу дослідження. Постколоніальні студії сформувалися як інституціоналізований академічний напрям у 1990-х роках [2; 233]. Першопочатково в царині літературознавства, де дослідники здійснювали перегляд літературного канону та осмислювали маргінальне становище творів поза західноєвропейським контекстом. Із часом цей підхід вийшов далеко за межі філології, поширившись на культурні студії, історію, антропологію та інші гуманітарні дисципліни. Цей процес відбувався в контексті загальнонаукового «культурного повороту», що зумовило зміну дослідницької оптики: увага вчених змістилася на поняття культури та ідеології. Вони припинили бути лише об'єктами вивчення і перетворилися на повноцінні пояснювальні принципи, які в постколоніальній парадигмі фактично зайняли місце традиційних для західного марксизму категорій класу та капіталізму.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. постколоніальна теорія стала одним із найбільш динамічних напрямів соціогуманітарних досліджень. Вийшовши за межі суто академічного дискурсу, вона перестала бути лише інструментом вивчення колоніалізму в різних його проявах. Цей напрям почав позиціонувати себе не лише як теорію, а форму політичної практики, спрямовану на боротьбу з практиками домінування та підпорядкування. Як зазначає В. Чіббер: «Таким чином, постколоніальні студії позиціонують себе не лише як позитивну теорію, а й як радикальну критику» [11; 2]. Цей інтелектуальний перехід дозволив постколоніальним студіям заповнити вакуум, що утворився після занепаду класичного марксизму, категорії якого виявились непридатними для аналізу проблем пізнього капіталізму. За словами Чіббера: «Як наслідок, виклик, перед яким постали постколоніальні студії, різуче схожий на той, що прийняв марксизм століття тому – створити теорію, адекватну запитам радикального політичного порядку денного» [11; 2].

Як зазначає В. Чіббер, у концептуальній основі постколоніальної теорії присутня сукупність тверджень про виникнення та поширення капіталізму. Відповідно до них модерне суспільство є продуктом постановки цієї економічної системи та її подальшого розповсюдження по світу. Капіталізм виникає у Західній Європі як наслідок політичної боротьби виникаючого класу капіталістичної буржуазії проти феодального правління, що втілювалось у буржуазних революціях в Англії (1640 р., 1688 р.) та Франції (1789 р.). Подальша емансипація селян та робітників від феодальних обмежень стала каталізатором фундаментальної трансформації економічних та політичних інституцій. Усе це призвело до появи модерної форми політики, заснованої на принципах верховенства права, секуляризації та непорушності індивідуальних громадянських прав. У такій системі політична діяльність організована навколо захисту індивідуальних інтересів, які знаходять своє формальне відображення та вирішення у публічній сфері. У подальшому капітал у пошуках нових ринків збуту почав вибудовувати стратегічні плацдарми в Азії та Новому Світі, що і призвело до створення колоній. В основі європейського колоніалізму була просвітницька універсальна телеологія, згідно з якою очікувалося,

що європейське колоніальне правління спрямує та пришвидшить історичний прогрес, виступаючи акселератором модернізаційних процесів у колоніях. Ця стратегія спиралася на універсалізуючу логіку капіталістичної модернізації, згідно з якою очікувалося, що поява капіталістів на віддалених територіях запустить історичні процеси, аналогічні тим, що відбулися в Європі. У межах цієї парадигми колоніальна адміністрація мала би створити умови для фундаментальної трансформації суспільства, що в перспективі призвело б до вибудовування модерних політичних інституцій за західним зразком.

Постколоніальна критика заперечує ідею про те, що капіталізм у колоніях неминує відтворити європейську модель історичного розвитку. У Європі виникнення модерного суспільства стало результатом боротьби буржуазії проти феодалізму, проте колоніальна реальність виявилася принципово іншою. Замість створення загального фронту для повалення феодалізму, колоніальна буржуазія вступила у симбіоз із домодерними формами влади, фактично інтегрувавши феодалів у нову систему управління. У результаті колоніальний капітал «забув» свою універсалізуючу місію щодо розповсюдження політичних та економічних свобод. Це породило специфічний стан «колоніальної модерності» [11; 15], для якого стало характерним парадоксальне співіснування модерних та премодерних соціальних інститутів, зокрема поєднання найманої праці з рабством чи іншими формами примусу. Понад те, постколоніальна критика полягає в запереченні здатності західних інтелектуальних моделей пояснювати досвід незахідних суспільств. Як зазначає В. Чіббер: «...якщо реальність колоніальних соціальних формацій фундаментально відрізняється від реальності західної соціальної формації, тоді теоретичні категорії, породжені досвідом Заходу, не можуть бути прийнятними для розуміння Сходу» [11; 17]. Ця невідповідність зумовлена тим, що капіталізм у колоніях розвивався за траєкторією, яка радикально відрізняється від європейської. Д. Чакрабарті вказує на те, що «історія політичної модерності в Індії не може бути написана як просте застосування аналітики капіталу та націоналізму, доступної західному марксизму» [10; 15]. Отже, класична теорія виходить з євроцентричних засновків, які стають нерелевантними в спробі аналізу колоніальних відносин. Марксистські та ліберальні теорії з їхніми універсальними категоріями «раціональності» та «інтересу» виявляються неадекватними для опису динамік, де соціальна діяльність організована навколо «небуржуазних ідентичностей» [11; 19]. Як наслідок, ключовою аналітичною стратегією постколоніальних студій стає відмова від тоталізуючих теорій. Замість спроб вписати все у єдину універсальну схему дослідники фокусуються на партикулярному та фрагментарному, на тих аспектах реальності, які не піддаються узагальненню і які традиційна наука раніше відкидала як «аномалії».

Постколоніальна теорія використовує досвід колоніальних суспільств для системної критики євроцентризму, доводячи, що модернізація не є однорідним або універсальним процесом. Хоча капіталістична модернізація і є глобальним феноменом, вона проявляється по-різному в різних точках часу та простору. Універсалізуюча місія капіталу передбачала поширення індустріалізму, ліберальних інституцій, формальної рівності, буржуазних форм політичної репродукції, та відповідних ним культурних трансформацій. Проте історія колоніальної модерності демонструє, що ці очікування не справдилися. Якщо ортодоксальний марксизм у своєму аналізі європейської буржуазії нерозривно поєднував капітал із відповідними формами політичної влади, то в колоніальних контекстах цей зв'язок виявився розірваним. Політична діяльність тут часто організовується не навколо буржуазних категорій індивідуальних чи класових інтересів, а через традиційні структури каст або етнічних форм об'єднання. Тож у той час як європейська політична теорія помилково прирівнює модерність винятково до західних форм ліберального дискурсу, досвід колоній свідчить про високу адаптивність капіталізму. Він здатний ефективно інтегруватися в ієрархії традиційних устроїв, створюючи особливі форми модерності, які не повторюють шлях Європи.

Основною тезою постколоніальних студій є твердження про те, що ідеї Просвітництва стали ідеологічним фундаментом європейського імперіалізму. Універсалізм західної культури та її абстрактні цінності, попри свою гуманістичну риторіку, насправді приховували реальність конкретних владних відносин, де європейське ототожнювалося з нормою та вишністю тоді, як усе «інше» автоматично маркувалося як нижче. Категорії загальної рівності та прав людини застосовувалися асиметрично і залишалися привілеєм винятково білих європейців-чоловіків. Просвітництво декларувало універсальні принципи, проте лишалося глибоко євроцентричним. Колонізовані народи в колоніальному дискурсі зображалися як «недорозвинені дикуни», що потребували зовнішнього контролю. Проголошуючи самоуправління найвищою формою врядування, європейські колоністи водночас стверджували, що індіанці чи африканці «недостатньо цивілізовані», аби самостійно керувати власною долею. Саме через це заперечення суб'єктності колонізованих народів легітимізувалася «цивілізаційна місія». В її межах європейський колоніст поставав не як загарбник, а як необхідний носій прогресу, чиє панування було нібито виправдане незрілістю підкорених культур. Таким чином європейський колонізатор проповідував просвітницький гуманізм колонізованим, і водночас відкидав його на практиці.

В інтелектуальних межах епохи Просвітництва сформувалася політична модерність, яка сьогодні охоплює все: від функціонування бюрократичного апарату та державних інституцій до капіталістичної економіки. Уся ця система мислиться в категоріях, генеалогію яких можна простежити в глибині європейської інтелектуальної історії. Такі поняття, як громадянство, держава, громадянське суспільство, публічна сфера, права людини, верховенство права, індивід, суб'єктність, демократія та наукова раціональність, – це безпосередні продукти європейського Просвітництва. У цих термінах закладене універсальне та секулярне бачення людини, яке й досі залишається базовою мовою, за допомогою якої описуємо та аналізуємо соціальну реальність. Просвітництво, попри його суперечливість, заклало потужний інтелектуальний фундамент для самої критики соціальної несправедливості. Сучасні соціальні науки, що порушують питання про рівність та справедливість, також апелюють до цього інструментарію. Марксистська та ліберальна інтелектуальні традиції – спадкоємиці цього світогляду; власне, і сама критика колоніалізму історично виросла з просвітницьких ідеалів, використовуючи їхню логіку проти самої імперської практики.

Як зазначав Жан-Поль Сартр у передмові до праці Франца Фанона «Злиденні світу цього», в моменті, колонізований суб'єкт навчений в метрополії, «таврований принципами Західної культури» [13], здобуває можливість говорити сам за себе і завдає удару у відповідь, спираючись на ті ж самі універсальні ідеали Просвітництва, нав'язані йому колонізатором. Ставши суб'єктом, навченим просвітницьким цінностям, колонізований викриває лицемірство колонізатора, який проповідує свободу і рівність, одночасно здійснюючи експлуатацію, расову сегрегацію, інші форми гноблення. Як зазначає Ф. Фанон, першочерговим завданням колонізованого суб'єкта є повернення собі власного історичного минулого, яке протягом століть навмисно применшувалося, спотворювалося або ігнорувалося колонізатором. Це відновлення власної історії та національної культури є радикальним політичним актом деколонізації, що часто супроводжуване насиллям. Наступним логічним кроком у цьому процесі є повне руйнування колоніальної ідеології, яка спотворювала дійсність та нав'язувала підкореним народам почуття меншовартості. Лише через деконструкцію цих ідеологічних міфів та реапропріацію власного минулого стає можливим вихід із-під інтелектуального та політичного домінування імперії. Тож першими реальними виявами модерної політичної форми в колоніях стали антиколоніальні та деколонізаційні рухи за національну незалежність. Використовуючи мову прав людини, національного самовизначення та громадянської рівності, антиколоніальні лідери перетворили просвітницькі ідеали на зброю проти імперської системи, доводячи, що колоніалізм є фундаментальним запереченням гуманістичних цінностей, які європейець декларував як універсальні.

Понад те, у постколоніальній теорії значна увага приділена також дослідженню ідентичностей, що працюють як політичний інструмент. Як зазначає Е. Саїд: «... до XIX сторіччя поняття «ідентичності» стало характерною ознакою й імперіялістичних культур, і тих культур, які намагалися опиратися європейським вторгненням» [8; 29]. Зокрема, Е. Саїд обґрунтовує дискурс орієнталізму, використовуваний Заходом як частина інтелектуального та політичного керування віддаленими територіями. Орієнталізм функціонує як спосіб репрезентації «Сходу» як ірраціонального, містичного та гомогенного «Іншого». Через цей дискурс відбувається процес іншування, побудований на суворій бінарній опозиції та фундаментальному розрізненні на «ми» та «вони». Така інтелектуальна конструкція дозволяла легітимізувати домінування, представляючи Схід як об'єкт, що потребує вивчення та зовнішнього контролю. У такий спосіб ідентичність стала полем битви: для імперії вона була способом самоствердження через приниження іншого, а для колонізованих народів – інструментом спротиву.

Проблематизація ідентичності в постколоніальних студіях методологічно спирається на інтелектуальну спадщину постструктуралізму та постмодернізму. Використовуючи ідеї Ж. Дерріда про деконструкцію та М. Фуко про дискурс і владу, теоретики переосмислюють ідентичність не як даність, а як динамічний текстуальний та ідеологічний конструкт. З огляду на це П. Баррі зауважує, що «[постколоніальна критика] певною мірою корелює з теоретизованою «французькою» феміністичною критикою, яку представляють Юлія Кристева чи Елен Сіксу» [2; 234].

Центральною в цьому контексті є концепція гібридності, розроблена Г. Бгабга. Вона базується на усвідомленні того, що бінарне розрізнення ідентичностей («свій» проти «чужого») є не лише спрощенням, а й інструментом насильства. Г. Бгабга демонструє, що реальність не є «чорно-білою», і спрямовує критику як проти колоніалізму, так і націоналізму, які однаково прагнуть нав'язати суб'єкту монолітну й однорідну ідентичність. Натомість акцент зміщується на змішану та нестійку ідентичність як колонізованого, так і колонізатора. Досліджуються складні процеси міжкультурної взаємодії, де ідентичність постає як неоднорідна, нестабільна та розщеплена структура. Такий підхід легітимізує різноманіття та відмінність, фокусує на «третьому просторі», де відбувається постійне переосмислення і взаємопроникнення культур, що унеможливує повернення до колишніх статичних форм домінування.

Висновки. З усього вищезазначеного можна зробити наступний висновок: застосування постколоніальної теорії до українського контексту вимагає, насамперед, осмислення явища модерності. В

історичній перспективі, процес модернізації на теренах сучасної України відбувся саме в межах «короткого двадцятого століття»: Радянський Союз здійснював масштабну індустріалізацію, урбанізацію та фактично «зібрав» територію України в її сучасних міжнародно визнаних кордонах. Нині в українському публічному полі побутує риторика, що проголошує російський та радянський імперіалізм, які тримали Україну в окупації, і саме радянська модерність постає головним об'єктом сучасних деколонізаційних процесів. Тут виникає проблематичність відповідного теоретичного окреслення питання, адже СРСР тривалий час залишався поза оптикою постколоніальної теорії і не осмислювався через поняття імперіалізму та колоніалізму. Тим не менш, у царині сучасної русистики радянський період розглядається у всій його неоднозначності як специфічний «просвітницький проєкт», що можна осмислити через поняття «соціалістичної модерності» [14]. Оскільки історія українського XX ст. тісно вплетена в проєкт радянської модерності, СРСР постає як історичне тло, відносно якого значною мірою формується сучасна українська національна ідентичність.

Деколонізація сьогодні фактично стає тотожною новому завитку українізації – системному процесу «очищення» національного культурного простору від залишків імперського впливу. Це актуалізує потребу в чіткій розділенні між «своїм» та «чужим», про що на початку статті. Однак для проведення деколонізації необхідне розуміння радянського періоду з усіма його амбівалентностями. Важливо усвідомити, як саме радянські колоніальні механізми та модернізація перепліталися з процесами модерного націєтворення. Те, що можна означити як «проблема радянського», постає сьогодні чи не головним викликом для української культури.

Тут виникає також питання про гібридність, або гетерогенність, української національної ідентичності. Як зазначає М. Винницький [3], Революція гідності стверджувала розрив із «російським світом» як «виправлення» історичного поступу та логічне повернення до Європи. Цей символічний та політичний євроцентризм корелює з поняттям «уявної Європи» Д. Чакрабарті – конструкту, який приносить із собою ідеали політичної модерності: громадянське суспільство, права людини та демократію [10; 4]. На відміну від класичних постколоніальних сценаріїв, де Захід часто є об'єктом критики, в Україні одночасно конструюються та функціонують два ідентифікаційні дискурси.

З одного боку, в українській культурі наново розгортається дискурс окциденталізму, у межах якого конструюється образ Європи як нормативного горизонту, простору свободи, прогресу, звільнення від імперського впливу та ствердження національної ідентичності. Євроцентризм у цьому сенсі є синонімом символом визволення від імперського впливу та ствердження національної суб'єктності. З іншого – виникає дискурс орієнталізму в стосунку до росії як «іншого», що репрезентується як ірраціональний, «дикий» та нецивілізований варвар. У межах цієї логіки Україна постає як «цивілізаційний щит», через який росія свого часу лише поверхнево запозичувала високу західну культуру. Тут можливо простежити теоретичну суперечність, оскільки класичні постколоніальні студії спрямовують свою критику саме проти євроцентризму та націоналізму як інструментів виключення. Українська деколонізація, навпаки, робить значний акцент на зміцненні національної ідентичності та беззастережному ствердженні європейськості. Таким чином, український шлях деколонізації перевертає звичні теоретичні рамки. Те, що в каноні постколоніальної теорії сприймається як інтелектуальна експансія Заходу, для України стає дискурсом спротиву імперії та фундаментом для побудови модерної національної ідентичності.

Традиційно постколоніальні студії зосереджувалися на взаєминах Першого (Захід) та Третього (Глобальний Південь) світів, тривалий час залишаючи «Другий світ» поза своєю оптикою. Проте для адекватного розуміння сучасної України необхідно розширити теоретичні межі деколоніального дискурсу, залучивши до нього постсоціалістичні контексти. Це породжує фундаментальне питання: якою мірою радянську модернізацію можна осмислити через поняття колоніалізму і якою мірою пострадянський стан можна прирівняти до постколоніального?

Застосування цієї призми неминуче веде до переосмислення становища самої російської федерації. У сучасному дискурсі вона часто характеризується через парадоксальні постколоніальні ознаки. Зокрема, В. Морозов запроваджує концепт «субальтерної імперії», стверджуючи, що росія є імперією, яка сама перебуває в ідеологічній та інтелектуальній залежності від Заходу [15]. Важливе місце в цій дискусії посідає праця А. Еткінда «Внутрішня колонізація» [12]. Він описує специфіку російського управління як процес колонізації власного народу. Проте цей підхід фокусується на періоді російської імперії до 1917 р. і залишається вкрай дискусійним в українському інтелектуальному просторі. Український досвід ставить фундаментальний виклик усталеним постколоніальним логікам. Боротьба за європейську ідентичність в Україні вступає у протиріччя з деколоніальною критикою євроцентризму: там, де теоретики з Глобального Півдня вбачають у європейських цінностях інструмент імперської експансії, українці вбачають у них інструмент емансипації та захисту власної суб'єктності. Тож застосування постколоніальної теорії в українському контексті вимагає не лише адаптації, а й радикального переосмислення базових категорій.

Список використаної літератури

1. Агеєва В. За лаштунками імперії. Есеї про українсько-російські культурні відносини. Київ : Віхола, 2022. 360 с.
2. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
3. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Львів : Вид-во Старого Лева, 2021. 560 с.
4. Гундорова Т. Транзитна культура і постколоніальна травма. Київ : Віхола, 2024. 272 с.
5. Декolonізація мистецтва. За межами очевидного / ред. Т. Філевська. Київ : ist publishing, 2025. 360 с.
6. Повернення історії. Декolonіальність та мистецтво в Україні після 1991 року / ред. К. Ботанова. Київ : PinchukArtCentre, 2025. 184 с.
7. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і декolonізацію топонімії : Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX : станом на 30 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>.
8. Саїд Е. Культура й імперіялізм. Київ : Критика, 2007. 608 с.
9. Biedarieva S. Ambicoloniality and war. The Ukrainian-russian Case. Cham : Springer Nature Switzerland., 2024. 244 p.
10. Chakrabarty D. Provincializing Europe: postcolonial thought and historical difference. Princeton : Princeton University Press, 2000. 301 p.
11. Chibber V. Postcolonial theory and the specter of capital. London : Verso, 2013. 306 p.
12. Etkind A. Internal colonization: Russia's imperial experience. Cambridge, UK : Polity Press, 2011. 289 p.
13. Fanon F. The wretched of the earth. New York : Grove Press, 1963. 317 p.
14. Kotkin S. Magnetic mountain: stalinism as a civilization. Los Angeles : University of California Press, 1997. 728 p.
15. Morozov V. Russia's postcolonial identity: a subaltern empire in a eurocentric world. London : Palgrave Macmillan Limited, 2015. 324 p.

References

1. Aheieva V. Za lashtunkamy imperii. Esei pro ukrainsko-rosiiski kulturni vidnosyny. Kyiv : Vikhola, 2022. 360 s.
2. Barri P. Vstup do teorii: literaturoznavstvo i kulturolohiia. Kyiv : Smoloskyp, 2008. 360 s.
3. Vynnytskyi M. Ukrainskyi Maidan, rosiiska viina. Lviv : Vyd-vo Staroho Leva, 2021. 560 s.
4. Hundorova T. Tranzytyna kultura i postkolonialna travma. Kyiv : Vikhola, 2024. 272 s.
5. Dekolonizatsiia mystetstva. Za mezhamy ochevydnoho / red. T. Filevska. Kyiv : ist publishing, 2025. 360 s.
6. Povernennia istorii. Dekolonialnist ta mystetstvo v Ukraini pislia 1991 roku / red. K. Botanova. Kyiv : PinchukArtCentre, 2025. 184 s.
7. Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoj polityky v Ukraini i dekolonizatsiui toponimii: Zakon Ukrainy vid 21.03.2023 № 3005-IX : stanom na 30 serp. 2025 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>.
8. Said E. Kultura y imperializm. Kyiv : Krytyka, 2007. 608 s.
9. Biedarieva S. Ambicoloniality and war. The Ukrainian-russian Case. Cham : Springer Nature Switzerland., 2024. 244 p.
10. Chakrabarty D. Provincializing Europe: postcolonial thought and historical difference. Princeton : Princeton University Press, 2000. 301 p.
11. Chibber V. Postcolonial theory and the specter of capital. London : Verso, 2013. 306 p.
12. Etkind A. Internal colonization: Russia's imperial experience. Cambridge, UK : Polity Press, 2011. 289 p.
13. Fanon F. The wretched of the earth. New York : Grove Press, 1963. 317 p.
14. Kotkin S. Magnetic mountain: stalinism as a civilization. Los Angeles : University of California Press, 1997. 728 p.
15. Morozov V. Russia's postcolonial identity: a subaltern empire in a eurocentric world. London : Palgrave Macmillan Limited, 2015. 324 p.

UDC 316.77:659.1**ADVERTISING AS DIGITAL MYTH-MAKING : CONSTRUCTING ONLINE REALITY**

Maksym SOKLAKOV – candidate for an educational and scientific degree, Department of Ethics, Aesthetics and Cultural Studies, T. Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

The study analyzes the specifics of decolonization processes within contemporary Ukrainian socio-humanitarian discourse. It identifies a three-stage logic of cultural transformation: the identification of imperial products, their displacement, and the construction of «authentic» forms. The author substantiates the need for a critical revision of classical postcolonial studies, which long ignored the Soviet context due to the USSR's instrumentalization of anti-colonial rhetoric during the Cold War. The article highlights the conceptual shift from Marxist categories of class to the explanatory principles of culture and ideology. Particular attention is paid to the epistemic gap between the universal model of Western capitalism and the phenomenon of «colonial modernity», where capital integrates into pre-modern hierarchies. It is argued that for the Ukrainian context, the primary object of decolonization is 20 th-century «socialist modernity» – a specific enlightenment project that served as the foundation for contemporary national identity formation. The findings allow for the mapping of vectors for the emancipation of Ukrainian culture from the epistemic dominance of Russian imperialism through a rigorous reflection on the Soviet legacy.

Key words: decolonization, postcolonial studies, colonialism, socialist modernity.

Стаття отримана 24.11.2025

Стаття прийнята 30.12.2025

Стаття опублікована 28.05.2026